

הפרדת מישורים בניתוח התחבירי

הדגמה בסוגיות הaczrica

אסטר בורוכובסקי ופנינה טרומר

0. מבוא

סוגיות שונות בתחום תחביר ניתנות להארה כאשר מתבוננים ביצירוף מילים, במשפט או בטקסט, ומפרידים את העיון בהם לנקודות מבט שונות: נקודת מבט סמנטית, נקודת מבט פרגמטית ונקודת מבט דקדוקית-פורמלית. ניתוח תחבירי מןקודות המבט הסמנטית והפרגמטית מתייחס לפונקציות של המבט הלשוני, ואילו ניתוח תחבירי מןקודת המבט הדקדוקית-פורמלית מתייחס לחוקי החזרפות של המלים, הבונות את המבע הלשוני.

העיוון התחבירי במשפט, מן הדין שייעשה אפוא מתיוך מודעות להפרדה בין נקודות המבט השונות הנ"ל, הדיננו, עליו להתבסס על כל נקודת מבט בפרד, במידת האפשר, ולאחר העיוון הفرد יש לעמוד על יחסיו השימוש בינהן. להלן יכונה העיוון התחבירי שהזוצג לעיל עיון במישורים שונים.

במאמר זה נבקש להאייר את שיטותנו זו בניתוח התחבירי בהדגמה מסווגית הaczrica. נקדמים לעיון בהaczrica סקירה קצרה של מיצגים מן הספרות המחקרית, העוסקת במישורי התחביר, ואחריה נציג במפורט את הצעתו להפרדת העיוון התחבירי לשולש מישורים שונים.

1. סקירת ספרות מחקרית

בספרות המחקרית ניתן למצואו העצאות אחדות להפרדה מישורים בניתוח התחבירי. למשל, פאול (1886) מבחין בין מה שהוא מכנה נושא/נושא פסיכולוגי/לוגי לבין נושא/נושא דקדוקי/פורמלי;² בלשני אסכולת פראג (ראה מתחזיאוס 1928)מדו על ההבדל בין הנושא הפסיכולוגי לבין הלוגי. הםطبعו לראשונה את הכינוי "תימה", ובכך הפהה הבחנה הקשורה במושג "נושא" מהבחנה ביןארית להבחנה משולשת: נושא פסיכולוגי — תימה; נושא לוגי; נושא דקדוקי.

דנש (1966) מציג מפורשות שלושה מישורים (levels) בתחביר: רמת המבנה הדקדוקי של המשפט (ענינה קטגוריות דקדוקיות תלויות שפה כמו נושא וכו'), שבניהן יחס תלות המיזוגים באמצעות מורפולוגיים; רמת המבנה הסמנטי של המשפט (מציגה קטגוריות מופשטות אוניברסליות כגון action, actor, ויחסים בין קטגוריות אלה); רמת הארגון של המבע (אפשרה להבין כיצד המבנים הסמנטי והדקדוקי מתפקדים באקט הקומוניקציה).

האלידי (1970) מבחין גם הוא בין המישור המבני למישורים הפונציאוניים של הלשון (הירועני, הבין-אישי, הטקסטואלי). דבריו של האלידי שימושו בסיס למחקרים נוספים המפתחים ומרחיבים את הפרדת המישורים הנ"ל.

הדגם התחברתי	הפרופוזיציה האלמנטרית	דוגמאות
משה הוא עברית	מושואה	צ"ש ₁ (הוא) צ"ש ₂
משה חוץ	תוארי	צ"ש (הוא) שי"ת
יש גשם	קיים	יש צ"ש
לארכנט אונוגנים ארוכות	בעלות	לצ"ש ₁ צ"ש ₂
משה בבית	מקום	צ"ש ₁ בצ"ש ₂

דוגמי המשפט הפועל ה证实ים מבצע אינם אלא מימוש היקפי של מספר קטן וסופי של פרופוזיציות מורכבות, שגרעינן הוא הפרופוזיציה האלמנטרית המחוורות לעיל. לדוגמה, משפטים בדגם: צ"ש₁ + פועל + צ"ש₂ + לצ"ש₃ ("משה נתן פרח לאשתו") הם מימוש הפרופוזיציה המורכבת: גורמת בעלת.

הפרופוזיציות השונות (היסודות והמורכבות) מתיחסות ל'התרחשות' ול' משתתפים'. ה'התרחשות' היא מעשים, תהליכי, חכונות, מצבים ודומה להם במצבות. ה'התרחשות' קשורה ב' משתתפים': אנשים, עצמים, תוכן וכדומה (אם ה'התרחשות' היא מוגדרת אחד 'ה' משתתפים', עשוי להיות תוכן).

הפרופוזיציה הסמנטית העומדת בסיס הדגם מככיבת את מבנה הדגם: שמות-העצם שברגם היסודי מממשים תפקידים לוגיים שיש לארגומנטים בפרופוזיציה.⁶ הם תופסים עמדות התחברויות ברגם היסודי בהתאם למרכזיות התפקיד שהארגון שאותו הם ממשים חופש בפרופוזיציה. כך, למשל, צפוי, שהאג'ינט, בעל התפקיד המרכזי בתறחות, יתפオス עדמתו נושא ודרוקי בדגם וכיווץ בו. שם-העצם המਸמן את האובייקט תופס עדמתו מושא, אך הוא יתפオス עדמתו נושא אם אין ברגם המשפט מימוש לשוני לאג'ינט.⁷ בדרך זו אנו מגאים לתמונה משוריין הדך בכל מה שמוכתב בו מן המישור הסמנטי.

מספר הצירופים השמניים בדגם⁸ מוכתב גם הוא מן הפרופוזיציה הסמנטית שבביסו: כמספר המ' משתתפים' ב'התרחשות' — מספר הארגומנטים בפרופוזיציה ומספר הצירופים השמניים ברגם התחברתי. כך, למשל, 'התרחשות' הקשורות בשלושה ' משתתפים' ('התרחשות' של העברת מהו למשהו, שימת דבר במקום ועודו) מסומנות בשפה בפעלים שלושה שמות-עצם מוצרכים במוגתרת התחברית, לדוגמה, "אביishi" (1) נתן פרח (2) לתמר (3)."

התופעות סמניטיות כגון, גילום ארגומנטים,⁹ או קוֹרְפָּרֶנְטוֹזָה¹⁰ של שני תפקידים לוגיים גורמות לשינויים בעריכת התறחות הצפוייה. יזון כבר כאן, כי רוב השינויים בעריכת התחברית הצפוייה מוגנים משיקולים פרוגמטיים ולא סמנטיים, כפי שיפורט להלן בדி�ון במישור הrogramטי. בוגוסף על המרכיבים היסודיים הכוונים את דוגמי המשפטים ל민יהם קימים במשפט גם מרכיבים מרחיבים (המכונים בניתוח התחברתי המקבול "תיאורים"), שהם בבחינת ציון נסיבות ה'התרחשות'. ניתן לחתich לנסיבות ה'התרחשות' מבחינת הזמן, המקומ, הנסיבות, הסיבה, ועוד. מיען התיאורים בין עצם על-פי הבחינות השונות של הנסיבות הוא מיען סמנטי הקשור ב'התறחות'.

אם-כן, שימוש התחברתי במשפט מנקודה המבט של מישור הסמנטיקה יתמקד בשאלות עיוון כגון:
א — מהם הצירופים השמניים במשפט, המחויבים מתוך הפרופוזיציה הסמנטית, שהמשפט הנבדק בא למש?

רוון (תשמ"א מצין), שהפונקציות התחברתיות נקבעות באחד משלוש המגדדים דלקמן: ממד המידע, ממד ההשתתפות וממד הדך. במאמר אחר (תשמ"ב, עמ' 43) מוסיף רוון תחום ניתוח התחברתי נוסף — תחום התחבריר העל-פטוקי, כלומר ניתוח תופעות הממשות קשרים או היעדר קשרים בין משפט לרעהו ויחסים ביניהם. הליג (1982) מציג את נושא ערכיות הפועל תוך התייחסות לשולה מישורים: מרוגוטינטקטי, סמנטי וקומוניקטיב-פרוגמטי.

2. נקודת המוצא של עיון זה

נקודת המוצא של הצעתנו היא שככל התבוננות במבנה היקפי של צירוף מילים, משפט או טקסט, בנסיבות המובעת, היא בבחינת עיסוק התחבריר. המבנה היקפי של משפט עשוי להיות מונע (motivated), מחד גיסא, על-ידי שיקולים הקשורים במשמעותו, שהדורב מרבקש להביע (шиקולים סמנטיים), או על-ידי שיקולים הקשורים בהברהות וב怛שות, שהדורב מרבקש להבהיר לנמען במבנהו את המשפט כיחידת מסר (шиקולים פרוגמטיים). מайдך גיסא, יש מבנה היקפי של המשפט גם השתקיפות של חוקי הצליפות דקדוקיים שרירותיים, המיחדים לשפה המטומנת הנדרונה.

בכל עיסוק התחבריר ניתןAnswers לשאל את השאלה הלאה:
א. מה הקשר בין המבנה היקפי של המשפט לבין השיקולים הסמנטיים המכחיבים אותו?
ב. מה הם חוקי הצליפות של המילים הבונות את המשפט?
עיסוק התחבריר, הבא לענות על שאלה א, יקרא להלן עיסוק התחבריר במישור הסנטיקתיקה או במישור הrogramטי; עיסוק התחבריר, הבא לענות על שאלה ב, יקרא להלן עיסוק התחבריר במישור הדך.³

2.1 עיון התחבריר במישור הסנטיקתיקה
אנו נכנה עיון התחבריר במישור הסנטיקתיקה את העיון המתקדר בקשר שבין הדגם היסודי של המשפט לבין הפרופוזיציה הסמנטית היסודית העומדת בתשתיתו. בין הפרופוזיציה הסמנטית היסודית והבהרות שאנו מבקשות לעשות כדי לעממת את מישור נציג מישור זה בתמציאות תוך הדגשת והבהרות שאנו מכנות — הrogramטי, מהיות כל אחד מהם התובנות זהה, הסמנטי, עם מישור התבוננות, שאנו מכנות — בפונקציה שיש למבוקש הלשוני באקט התקשורתי. על-פי הסנטיקת הלוגית (למשל, בירויין, 1970) ועל-פי הסנטיקת הגנרטיבית בפתרונות אחדים של⁴ קיים מספר סופי וקטן של דוגמים התחברירים בשפה, והם משקפים מספר סופי וקטן של פרופוזיציות סמניטיות.

באמנון דוגם התחבריר של משפט, או משפט בדגם התחבריר, אנו מתכוונות ליחידה לשונית עצמאית מופשטת מן ההקשר הספציפי (בתחים שדה-סוציאר, מכנה "הלאנג", ומה שומנסקי⁵ מכנה "הקשרות הלשונית" — competence). יזון, כי הדגמים מהיחסים למשפט כשהוא נטול הדgesות ואינטונציית מיוחדות, מה שקוראים בספרות המקראית המשפט ה'ירגיל', העיטרלי', הנורמלי'. כך למשל, דוגמי המשפט השני בעברית, כפי שהם מומשים בouble, אינם אלא מימוש היקפי של מספר קטן וסופי של פרופוזיציות אלמנטריות אלמנטריות אוניברסליות:

עריכת המשפט תוך הדגשת ה'נתון' וה'חידוש' נובעת משיקולי מוען/נמען, והרי כל ביטוי במבנה לשיקולים כאלה הוא חלק מהעיוון הrogramטי. נבחר קביעתו זו באמצעות דיון להלן בערכות תחריריות מיוחדות:

טרנספורמציה היחוד באה להבליט את הדבר, שהמונע מתכוון לחדר לגביו מהשו, כלומר את ה'נתון' על ידי הצבעתו לפני המשפט בעמדת "אקסטרה-פוזיציה".

נשווה בין המשפטים:

1. המחשב – הילדים משחקים בו כל היום. (משפט ייחוד)
  2. הילדים משחקים במחשב כל היום. (המשפט הרגיל)
- שני המשפטים ממשים אותה פרופוזיציה סמנטית, שבו מופק בהקשר תקשורתית, שב모ך המשמעות מתקיים את העובדה, שמדובר באותו דבר (ה'נתון') הוא המסומן "המחשב".¹⁸
- טרנספורמציה "המשפט הבקווע" (cleft sentence) באה בהקשר תקשורתית שבו מתבקשת הבהיר 'החידוש'. במקרים כאלה מוצב מימוש 'החידוש' בראש המשפט דוקא, בעוד שבדרכו כלל עומד במקומו זה 'הנתון' נשווה בין המשפטים:
3. אхи הוא שקנה לי את הארנק. (המשפט הבקווע)
  4. אхи קנה לי את הארנק. (המשפט הרגיל)

שני המשפטים מביעים אותה פרופוזיציה סמנטית, אך משפט 3 עשוי להיות מופק רק בהקשר התקשורתי, שבו נתון שימושו קנה לי את הארנק, והחידוש הוא זה ולא אחר.¹⁹

בדוגמאות של משפט הייחוד והמשפט הבקווע נתקבלו משפטיים בערכות. שקיימת בהן אי-התאמאה בין היסודות הלשוני הנושא או הנושא הדקדוקי לבין היסודות הלשוני שהוא ה'נתון' (מושג התוכן), או 'החידוש' (מושג התוכן). כדי להזכיר, שברוב המשפטים הבנויים בדגם היסודי (המשפטים 'הנטראליים', 'הנורמליים') מתלכדים הללו באופן רציב לשוני.

גם הוספה שלמים מסויימות, המרמזות על 'החידוש' (כגון "דוקא", "גם", "רק" ועוד) או על 'הנתון' (כגון "הרי", "הלא" וועוד), וגם אינטונציה מיווחדות, המאפיינות את 'החידוש' בדיבור ובקריאה, ניתנת לראות כשינוי בערכותו היסודית של המשפט, שינוי המונע משיקולים פרוגמטיים, וקשרו מבנה התימטי של המשפט.

'שנן טרנספורמציה אחרות הקשורה למשמעות הrogramטי (ולאו דווקא בתחום המבנה התימטי שבו). והן נובעות מרצון הדובר למקד את תשומת לבו של הנמען לרביב מסוים במשפט. כאלה הן, למשל, טרנספורמציה הסכיב, טרנספורמציה שניינו סדר החלקים.

בערכיה הסכיבה מציב הדובר את הרביב שהוא מימוש האובייקט בעמדה של נושא דקדוקי (העדרה השמורה ברגל למימוש האג'נט). ובכך מפנה הוא את הזורktor אל מימוש האובייקט. בשינוי סדר החלקים מציב הדובר את הרביב שהוא מימוש האובייקט בעמדה של צפיו לו במשפט ה'נטראלי'. בדרכו-כלל נעשה המיקוד על-ידי הצבעת רביב בלחן צפיו בראש המשפט.²⁰

יש במשפט השתקיפות ונספות של משפט הrogramтика הנובעות משיקולי מוען/נמען: ה"הסגורים", לדוגמה, הסגר כגון "בודאי" קשור בהנחות מוקדמות לגבי הבנתם. זיכרונות ואוצר ידיעותיהם של הדובר/השותם.²¹

ה'פניות' אין אלא צין פרוגמטי המسانן את האובייקט הנמען. הבחירה של הדובר בכינוי זה או אחר בפנותו אל הנמען נובעת ממערכות היחסים ביניהם, ואין היא קשורה בתוכן הסמנטי של המשפט עצמו.

ה'תמרורות' מובאות במשפט לצרכים פרוגמטיים, בין היתר כל אימת שהמונע אינו משוכנע, שהמען אכן זיהה את הרפרנט שאליו הוא, המונע, התכוון.

ב – אילו תפקדים סמנטיים מתחמשים בשמות-העצם התופסים את העמדות התחביריות: נושא, מושא, משלים מקום מחובב?

ג – מה נוספים למשמעות המשפט אותו מרכיבים, לשם בוגר הרחבה של המסגר היסודי המשובbet? (הכוונה לאוותה משמעותה המבנית¹² (the coöperation of the meaning), שבסדרה?

2.2 עיון תחבירי במישור הrogramтика¹¹

התובנות במשפטים מנוקדת מבט של משפט הrogramтика, כפי שהוצע לעיל, מתחמקת במשפטים, כשהם מנותקים מהקשרם (zero context). מנוקדת מבט כזו, משמעות המשפט אינה אלא סכום משמעי היחודות המרכיבות אותו בתוספת המשמעות המבנית¹² (הכוונה לאוותה משמעותה, שבסדרה (literal sentence meaning) מכנה).

משמעות הrogramтика, לעומת זאת, עוסקת בתוכה הקשרו הלשוני והנסיבתי. אוטein (1979) וסלר (1979) מבחנים בין המשפט. כשהוא מנותק מן ההקשר הלשוני והנסיבתי, לבין המבוקש, שמשמעותו ניתן לקביעה על-פי קשרו עם מרכיבים אחרים שבחשך הלשוני ועפ"י התנאים הניסטיביים שהוא משתמש בהם: מי מפיק את המבוקש (המען), מי יכול אותו (המען), מתי והיכן הופק המבוקש וככז'. סREL מכנה משמעות זאת:

ליין (1974) רואה בסמנטיקה ובrogramטיקה שדות עין נבדלים ומשלימים. הוא מציג את העיסוק הrogramטי כעיסוק ביחס שבין ביטויים לשוניים והמשתמשים בהם. לדברו, הבדיקה בין שימושי ליחסים בין עיסוק פרגמטי תלויה בהבחנה בין משמעות לבין שימוש.

שימוש סמנטי בין עיסוק פרגמטי תלויה בשאלת היחס שבין התפקיד, שהמבע מלא בתוכו ההקשר הניסטיבי (= הכוונה האילוקוציוני של המבוקש¹⁴), לבין משמעות הנוובעת מהזרה התחבירית, שהוא מתחמש בה בלשון. לעיתים איןיחס של אחד לאחד בין המשמעות הסמנטית הנובעת מהמבנה הדקדוקי של המשפט לבין כוחו האילוקוציוני.¹⁵ כך, למשל, ניתן לעז עזה במשפט אלה, ולא במשפט חיווי, כמו בقول ("mdzu לא תלכי עכשו לחברך?" = אני מיעצת לך שתלכי עכשו לחברתך); אפשר לבקש במשפט חיווי, שלא כמקובל (= קר בחדר הזה = אני מבקשת שתתפעיל את החימום), והדברים ידועים.

גם התובנות במשפט מנוקדת המבט של ה'ותו' ייחידת מסר נכללת בתחום העין של המשפט הrogramטי. מנוקדת המבט ה'ותו' המשפט בניו המשפט משני רביבים:

א. רביב חובה שהוא בבחינת מסר חדש ביחס למידע שמספקים ההקשר הלשוני או הניסיבות התקשורתיות. רביב זה מכונה 'החידוש'.

ב. רביב ש'החידוש' מתייחס אליו, והוא ידוע מתוך ההקשר הלשוני או הניסיבות התקשורתיות (ושבמיושם הלשוני הוא בבחינת רשות). רביב זה מכונה 'הנתון'.¹⁶

למוהר לצין, כי סוגיית ה'נתון' / 'חידוש' נדונה רבות על-ידי בלשנים במסגרת הגישה הכלשנית-הפסיכולוגית, עוד הרבה לפני שהrogramטיקה קיבלה הכרה בתחום עיסוק בלשוני. העיסוק במשפט כיחידה מסר קיבל כינויים שונים. כבר הזכרנו לעיל שפאול (1886) המכנה את נושא המשפט המנותח מנוקדת מבט זו 'נושא פסיכולוגי/ЛОגי'; מתזיאוס (1923) המכנה עם בלשני אסכולת פראג, היה, נראה, הראשון שהשתמש במונחים 'תימה/רימה'; הוקט (1958) הצעיר להשתמש במונחים *comment / topic / רוזן* (שם"א) המכנה זאת נושא תוכן / נושא תוכן, וקיים לממה שהוא מכנה ממד המידע, והאלידי (שם) מדובר על נתון / חידוש (*new / given*) (given / new).

למה שהוא מכנה ה'ותו' בסוגיות 'הנתון'/'חידוש' חלק מן העין במשמעות הrogramטיקה,¹⁷ שכן לשיטתו, נתפס העין בסוגיות 'הנתון'/'חידוש' כחלק מן העין במשמעות הrogramטיקה.

גם הבדיקה בין משפטים חיוויי, שאלת, קרייה נובעת, למעשה, מן הפוןכזיה הפרגמטית שיש למביע – יחס דובר/שם. כך, למשל, במפתח ציווי מנסה הדבר להשபיע על פעולותיו של השומע, במפתח חיווי הוא מודיעו אותו במידע כלשהו, ובאמצעות משפטים קרייה הוא מביע את יחסיו או את הרוגשו לנוכח מצב מסוים וכדומה.

פונקצייתו: בראש ובראשונה הפוןכזיה הסמנטית, הכולרת המשפט מיועד להביע תוכן מסוים, ולמטרה זו הוא בנו בלבנה מסוימת²² ומוצבים בו ערכיהם לקסיקליים מסוימים. לצד מיולי הפוןכזיה הסמנטית מלא המבוקם גם פונקציה פרגמטית: בהיות המבוקם מסיטואציה תקשורתית, עורק אותו הדבר תוך הדגשת חלקיים מסוימים ותוך ציון פרטיהם מסוימים מתוך הסיטואציה התקשורותית, שנארים לו רלוונטיים להבנה מדויקת מצד הנמען (לא ניתן להתייחס לעובדות אלה ללא בדיקה מוקדמת של הקשר הלשוני או הניסובי של המבוקם).

2.3 מישור הדקדוק

מישור הדקדוק מבחן הבדיקה מהותית משנה המישורים שהוצעו לעיל, מישור הסמנטיקה ומישור הפרגמטיקה. אלה הם, כאמור, בבחינת התיחסויות לפונקציות השונות (הסמנטית והפרגמטית) שהמבע הלשוני מלא; מישור הדקדוק, לעומת זאת, הוא בבחינת התיחסות לחוקים שריוןוטיים החלים בין מרכיביו השונים של המבוקם: כאן אין המוען ציריך להפעיל שיקולי בחירה נNIL, אלא עליינו להכיר את מערכת כליל הנסיבות הפועלם בלשונו ולהשתמש בהם כראוי. היסודות הדקדוקיים הבונים מבע תקין מותנים בסביבה הלשונית והם חסרי משמעות.

למשל, חוקי התיקן מותנים בסביבה הלשונית והם חסרי משמעות. ואין מפהח בין הפעול לבין אחד משמות העצם במשפט (שם-העצם המותאם ושאן לפניו מל-יחס מכונה 'מושא דקדוק'): חוקי התיקן מין/מספר/ידיעו (וא-ידיעו) בין שם עצם לבין שם-תואר עוקב: חוקי סדר רכיבים. כגון העמדת הפעול במקום השני במשפט, ²³ הקדמת שם-עצם לשם-תואר, הקדמת הפעול לשם-העצם המותאם לו ממין ובמספר במקורה שבא בראש המשפט מושא או תיאור כלשהו,²⁴ הסדר הפנימי בין מתארו שם-העצם (שם-תואר, צירוף-יחס וכו') בין לבין עצם²⁵ וכו'.

מן הרואין לכך, שהשימוש במישור הדקדוק "הטהור"²⁶ רלוונטי ללימוד הבעה תקנית ולהוראת השפה כלשון זרה, בעוד שהשימוש במישור הסמנטיקה רלוונטי להעמקתה של הבנת משמעות המשפט, והשימוש במישור הפרגמטיקה תורם להבנה טוביה יותר של כוונות המוען ושל הפוןכזיה התקשורתית של המבוקם.

3. עיון בסוגיות ההכרכה תוך התבוננות בשלושת מישורי התחביר

3.0 מבוא

בחנו בסוגיות ההכרכה כדי להמחיש את התרומה של הפרדת המישורים השונים בניתוח התחבירי. נראה כיצד ניתן להתייחס למושג "הכרכה" בכלל מישור בפרט, וכייד הפרדה כזאת שופכת או על אותן מקרים, שבהם מתגלה קושי בקביעה חד-משמעות לגבי הרצתו של צירוף שמיינן כלשהו לפועל.

נקודות המוצאת לעיון בהכרכה היא אמן הפורדה בין המישורים השונים, ואולם הקושיה מתבחרת דווקא מותן מידעה על יחס האינטראקציה בין המישורים. שהרי במקרים רבים המבנה הפורמלי של המשפט מונע משיקולים סמנטיים או פרגמטיים.

בספרות המחקרית קיימים לא מעט מאמרים ופרקם בספרים העוסקים בסוגיות ההכרכה.²⁷ מותן החומר הרב אפשר לעמוד על חילוקי הדעות בין הכותבים השונים. דבר המעיד על אי-הבהירות ואחד-המשמעות של המושג "הכרכה".
אם כן, המושג "הכרכה" הוא עמוס. ברור, שהוא מתייחס לכך שהפעול ציריך את המשלים. הנקודה הדורשת הבירה היא מאיזו בוחינה מוצרך המשלים. האם הוא מוצרך פורמלית? האם הוא מוצרך סמנטי? האם הוא מוצרך ממשיים פרגמטיים?

3.1 הבדיקה בין מוצרך סמנטי למוצרך פורמלי

הביקורת, למשלים כלשהו הוא מוצרך סמנטי, מחייב עיון סמנטי בנסיבות הפעול הנדרון. רק משלים הממשACH אחד המשתפים בתרחשות המסתמנת בפועל (ראה לעיל 2.1) עשוי להיות משלים מסווג זה. למשל, אם הפעול במשפט מממש מבחינה לשונית התרחשות הקשורה בשני משתפים או בשולשה (= פועל דוד-מקומי, כגון "בנה"; פועל תלת-מקומי, כגון "נתן"). הריך אחד המשתתפים ימומשו בשםות-עצם בעמודת נושא, ואילו המשתתפים האחרים ימומשו בשםות-עצם בעמודת מושאים מוצרךים סמנטיים. "אלី נתן מפתח לתמר" – "פתח", "לתרמר" – מושאים מוצרךים סמנטיים.
משלים מוצרך פורמלי יזהה בכך שלא ניתן לפתוח שיחה במשפט ששובץ בו הפעול, והמשלים הזה נעדר ממנו (למשל, המשפט "דוד טיפל" אינו אפשרי בפתחה שיחה ללא השלהמה כגון "...באביו"). כל דובר עברית מרגיש, שלא לא המשלים הזה הפעול המשובץ במשפט אינו שלם. במילון יוזג הפעול "טיפל" ב", ככלומר מלת-היחש היא חילך מן הערך המילוני של הפעול. יצוין, כי וזהי המשלים המוצרך הפורמלי אינו מותבסס כלל על משמעות הפעול שלו והוא מצטרף גם לא על בוחינת כוונות המוען.
נחוור ונוכם: משלים של פועל נתפס מוצרך כאשר "אי אפשר לפעול בלאudo". במקרה שהמשלים הכרחי לצורכו התקינה של הפעול, ייקרא המשלים: "מושך פורמלי", ובקרה שה旄לים הכרחי להגדרת משמעות הפעול, ייקרא המשלים "מושך סמנטי".

3.2 מוצרך סמנטי שאינו מוצרך פורמלי

ה旄לים המוצרך הסמנטי הוא ברוב המקרים גם מוצרך פורמלי; לדוגמה: "שמעון שבת את הכוו". משלים כזה מתקבלים מה שזכה (תחביר המשפט, עמ' 88) מכונה "旄לים מוצרך הכרחי", או "מושך הכרחי" (שם, עמ' 95). במקרה אלו מעמדו התחבירי אינו שניי בשנויות. במקרה לא מעטים旄לים המוצרך הסמנטי אינם גם מוצרך פורמלי, ככלומר, בהיקורות מסוימות הוא מושך עם הפעול ובאחרות הוא נשפט. למשל, הפעול "אכל" עשו להופיע עם旄לים: "דוד אכל חפוץ" או בלאudo "דוד אכל" (כמשפט תקין נטול הקשר!).²⁸ משלים כזה מתקבלים מה שזכה מכונה "旄לים מושך שמייט" (שם, עמ' 88), או "מושך שמייט" (שם, עמ' 95).
אם מתעקחים בהבחנות "מישוריות", נראה, שהמושג "旄לים מושך שמייט" הוא בעייתי: אם נתפס את המושג "מושך" כמושך סמנטי (וצדקה אכן מעד על עצמו שנקודת המושך של בעניין ההכרכה היא סמנטית – שם, עמ' 84), הרי יש כאן עירוב של מישורים, מפני שעניין השמייטה קשור לנסיבות הפורמלית. אם נתפס את המושג כמושך פורמלי, הרי בצירוף "旄לים מושך שמייט" יש סתירה פנימית. איך יתכן, שאותו旄לים הוא מושך פורמלי ושמיט בויזומית?
אנו מוציאות להבהיר בכל מקרה ובקשה באיזה סוג של הרצה מדבר, ככלומר להוסף למושג "הכרכה" תווית "מישוריות": ההכרכה פורמלית, ההכרכה סמנטית או שתיהן גם יחד.

3.3 מוצרך פורמלי שאינו מוצרך סמנטי והוא מתממש מסיבות פרוגמטיות
אם נסכם את האמור עד כהן, הרי נראה, כיילו כל משלים המוצרך מבחינה פורמלית הוא גם מוצרך מבחינה סמנטית, שהרי הצגנו לעיל משלים מסוימים מօרכיהם סמנטיים שחלקים מօרכיהם פורמלית וחלקים אינם מօרכיהם פורמלית. ההצהרה הפורמלית נבעה בכל המקרים מהצורה סמנטית.

והנה מתרבר, שחלק ממשלי הפועל המוצרכים פורמלית אינם כלל מימוש של משתף סמנטי. מניין, אס-יכן, נובעת הצרכתם הפורמלית? בנקודת העין מנוקדת מבט פרוגמטית.

נעין במשפטים להלן:

10. דינה סיירה על שכנתה, שהיא מארחת למופת.

11. דינה חשדה בשכנתה, שהיא גונכת מדורד את העיתון.

12. דינה שיבחה את שכנתה.

עיהון סמנטי בשלושת המשפטים מלמד, שהצירופים השמניים המודגשים אינם מօרכיהם מבחינה סמנטית על-ידי הפעלים שאחוטם הם משלימים, שהרי שלושת הפעלים במשפטים הנ"ל הם פרטלי תוכן, וככלא הם מוצרכים סמנטיים את האומר או החושב את התוכן המסתויים, את התוכן עצמוו, ואם מדובר בהעברת תוכן לאחר, הרי הם מוצרכים גם את מקבל התוכן. שלושת המשלים המודגשים במשפטים 10–12 אינם מוצרכים סמנטיים, שכן אין הם מממשים אף לא אחד מן המשתפים המזינים.

למעשה, שלושת המשלים האלה הינם תוצאה של ערכיה של חלה על המבנה היסודי הצפוי של הפעלים שבמשפטים הנ"ל, ערכיה היידועה כ"גיגול מקדים" או "עלוי" (raising): אחד הרכיבים במשפט המשלים את הפעול הוצא ממנו והועמד לפניו במעטם של "כעין מושא" של הפעול המזין את המשפט. רכיב כזה מכונה "משלים מקודם".³¹

המניע להעלאתו בדרגה" של רכיב מסוים מעמדתו של חלק כלשהו בתחום המשפט המושאי לעומת ש"כעין מושא" של הפעול הריאשי והוא מנע פרוגמטי: המונע מבקש למקד את תשומת הלב במיוחד לאובייקט כלשהו בתוכן (הממומש במשפט המשלים), ולא לתוכן כולה.

משלים מקודם כזה עשוי להיות מעין "מושא אד הוק", כולם להתחבר עם הפעול במרקם מסוימים, ואילו במרקם אחרים יבוא אותו הפעול במבנה התחבירי הצפוי מבחינה סמנטית לא המשלים המקודם (= משלים מקודם של רשות).³² ככל הרוב המשלים המקוריים. השווה את

משפט 10 לעיל למשפט "דינה סיירה, שכנתה מארחת למופת".

במשפט 11 לעיל מופיע פועל, שמהדר גיסא קיים בתודעה הדוברים קשר הדוק בין בין המשלים המקוריים; ככלומר, הדבר חש,odialו הערך המילוני הוא "חיש ב" (כפי שקרה בפעלים דוגמת הפעול המדרגים במשפט 12), ומайдך גיסא, אפשרית לגביו גם המספרת התחבירית הצפואה הסמנטית, נתולת המשלים המקוריים: "דינה חשדה, שכנתה גונכת את העיתון מדורד" (בדומה למצב בפעלים כדוגמת "סיפור" שבמשפט 10, העשויים להופיע במסגרת החבירית עם המשלים המקוריים, כמו בדוגמה 10, או בלעדיו כגון: "דינה סיירה, שכנתה מארחת למופת").

שאשר הערכה הכלולית את המשלים המקוריים היא הערכה התחבירית המועדף של הפעול, ומתחיה היחס הפותחת את המשלים המקוריים היא חלק מהערך המילוני של הפעול. אם כן, המשלים המקוריים, שישבו בזכרם פרוגמטיים, הופק להיות מוצרך פורמלי (= משלים מקודם של חורה³³), מה שמלמד על מסקל נכבד שיש למיניהם פרוגמטיים בקביעת מסגרתו התחבירית של הפעול. כך נוצרה מסגרתו התחבירית של הפעול "שיכון" (כמו גם במשפט 12 לעיל), ומסגרתו התחבירית הצפואה הסמנטית מנועה בעברית "שיכון" דינה שיבחה, שכנתה מארחת למופת".

בעיה עמוקה יותר ניתן להמשיך ולשאול על סיבות אי-ההתאמה בין שני סוגים המוצרכים. נראה שהסיבות עשוות להיות הן סמנטיות והן פרוגמטיות, כפי שיודגס ויובחר להלן:

3.2.1 אימימוש משתף סמנטי עקב גילום אזכורו במשמעות הפועל

נעין במשפטים:

5. החקלאי זרע זרעי חמניות בשדה.

6. החקלאי זרע את השדה בזרעי חמניות.

7. החקלאי זרע את השדה.

עיהון פורמלי במעטדו של המשלים "זרעי חמניות" במשפט 6 עשוי להוביל למסקנה, שה旄לים הנבדק אינם מוצרך, שכן הפעול "זרע" נחשב לשלים גם ללא旄לים זהה, כפי שמלמד משפט 7. לעומת זאת, עיהון סמנטי במשמעות הפעול "זרע" מלמד על היה הפעול פועל לוקטיב תלת-מקום, ועל-כן旄לים "זרע" מלמד על המושלים "השדה" (כמו גם המושלים "השדה") מוצרך סמנטי (במשפט 5, הבני ברגם תחבירי שקוֹף – דגם הממשב בהתאם לציפיות הסמנטיות את הפרופוזיציה הסמנטית שבבסיס הפעול "זרע" – אכן נתפס旄לים "זרע" חמניות" כמושא, על דעת הכל).

הסיבה לא-הצרכתו הפורמלית של旄לים הנבדק נעוצה בגיןם סמנטי: במשמעות הפעול "זרע" מגולם אזכור העצם המוסמן "זרעים".³⁴ גילום כזה מאפשר שחזורו של העצם – "המשתף", על-ידי הנמען (ללא היזקתו להקשר כלשהו), והופך את מיומו הלשוני לעודף; הוא ימושם בעיקר במקרים, שהמושע מבקש לחתת ספסיפיקציה לאותו עצם.³⁵

3.2.2 אימימוש 'המשתף' שהוא 'עשה הפעולה' מסיבות פרוגמטיות

נעין בזוג המשפטים:

8. הבית נהרס על-ידי עובדי העירייה.

9. הבית נהרס.

עיהון פורמלי במעטדו של旄לים "על-ידי עובדי העירייה" במשפט 8 עשוי להוביל למסקנה, שה旄לים זהה אינם מוצרך, שכן הפעול "נהרס" נחשב לשלים גם בלבדיו, כפי שמלמד משפט 9.

לעומת זאת, עיהון סמנטי במשמעות הפעול מלמד על היה הפעול פועל גורמת איקום, ועל-כן הוא דרומומי סמנטי (שני שמות-העצם המוצרכים סמנטיים הם אלה המתיחסים לשני המשתפים הרלוונטיים להתרחשות המוסמנה בפועל: א. הגורם לא-היקום – אגינט; ב. הדבר המפסיק להתקיים – אובייקט); אי לכך,旄לים "על-ידי עובדי העירייה" הוא מוצרך סמנטי

בהתוות לשונית את 'המשתף' שהוא 'עשה הפעולה'.

הסיבה לא-ההתאמה בין הביצוע התחבירי של פני השטוח ובין הביצוע התחבירי הצפוי סמנטיות נעוצה בגורם פרוגמטי: מכיוון שהמוטיבציה לבניית משפט סביר היא רצונו של המונע למקד את תשומת לבו של הנמען אל/משתף, שחללה בו ה'הרחקה' (המוסמן "בית"), אךطبع הוא שה旄לים שהוא 'עשה הפעולה' לא ימושם לשונית (או מפני שהמושע אינו מעוניין להזכירו, או מפני שהוא רואה חשיבות בהזכרו, או מסיבה אחרת). ואכן, ברוב המשפטים הסכילים הוא

נעדר. עם זאת אין מניעה להזכירו במרקם שהמושע הזה אינו מיותר.

- גרייס (1957), אוסטין (1962), סרל (1969, 1979).
- פרוי (1952) היה זה שקבע את המונח "משמעות מבנית".
- המבע קשור בתחום ה"פארול" של הדסוטיר (1916).
- השימוש במונח זה — על פי אוסטין (1962) וסלר (1969). סרל (1979) מכנה פעולה דיבור נאות: "פעולה דיבור עקיפה" ("indirect speech act").
- צדקה (1978) מכתה על עקרונות מיישור המסר (המכונה שם "המערכת הריטורית") בדרכו בתכנית המשפט "יש ל-X את Y".
- אנו מקבלות את חיפושתה של רות קומפסן, כפי שModelError (1977) בפרק שהיא מכנה *Outlook* *the future*, ובஸגנון היא מציגה את תחום הפרגמטיקה. היא מציינה שם, לצד נושאים כמו מטפורה, סגנון ואמצעים טורטניים בכלל, הנכללים בתחום הפרגמטיקה. ייכלו בתחום זה כל התופעות הקשורות במבנה התיימי — הדרך שבה מציג הדבר את המבוקש. לאחרונה טופל הנושא נוקודת מבחן פרגמטית, למשל בעבודותיה של רינגרהרט (1981). אריאל (1983) מוכיח את חילוקיון של רינגרהרט (1981).
- כבר פואול (1886) הציע על כך חלקו הייחודי מסמן את הנושא הפסיכולוגי/לוגי (הערין שהדבר מניח מראש שהוא ידוע לשומע). צדקה (תש"ט) עמ' 229 רואה את תפకידו העיקרי של משפט הייחודי להבליט את החלוקה התיימית של אותו משפטים שהנתנוינו בו מופיע בהם בראש המשפט. צדקה (תש"ה) עמ' 78 וכן אוור (תש"ז) עמ' 80–81 מציינים את העובדה שבגלל מעמדו המיוחד של חלקו במשפט יש הרואים בו נושא.
- רובינשטיין (תשכ"ט) עמ' 179 מכנה משפט כזה גלגול של אקסקלוסיביות, והוא מבסס את ניתוחו על ניתוחו של פروف' פולצקי (בשיעורו באוניברסיטה העברית בירושלים) את הפסוק "את היא המחזבת הרבה": היא — נשא בלתי מפורש; המחזבת — נשא מפורש.
- רוון (תשמ"א, עמ' 759) רואה במבנה הקביע אמצעי, שיש בו כדי להעניק לרביב לא פעולו כלשהו מעמד של נשואותן.
- גבעון (1976), למשל, מראה, כיצד הסדר של הפעול והנושא (SV/VS) בעברית מודנית ובשפות אחרות מושפע משיקולים פרגמטיים.
- רוון (תשמ"א) מציין, שהעומdot רכיב שמי המאופיין כל-אגניט בהתחלה המשפט, במקומו שבו עשר לבוא הנושא הדקדוקי. הופכת את המובע בחלק המוזן לנושאי-שמודרים-יבו (תימיטיזציה או טופיקיזציה). רוון (תשמ"ב) מגדים משפטים, שבהם הזות חלק שאינו נשא בראש המשפט קשורה בתחבירי העל-פוסקי ומบทיחה את הקורוגניציה של האמור בסדרת המשפטים, ולעומתם הוא מביא מקרים שבהם הזות כנ"ל קשורה בתחבירו הפסוק — במשמעות הערכים המודאים.
- ראה בנסואת הדROOM (תש"ז).
- גם הערכות היסדיות הן, כמובן, תוצאה של מינימום פטיסקלולוגיים של הדוב. למשל, הגטיה האינטינקטיבית של האדם להציג את מצע הפעולה בגרעין המשפט (נושא דקדוקי) ובובעת מתחיפת האדם את עצמו כמרכו. ואולם ברגע שבמנים אלה הופכים להיות הרגילים, נתפסת תבניתם כתבנית פורמלית קבועה. קפואה (המהווה חלק מן הדקדוק הסמנטי), ושוב אין לראות בהם מבנים המונעים משקליל הדROOM; וכך מבנה השונה מהמבנה הרגילי להבעת אותה פרופוזיציה — יש לו מוטיבציה פרגמטית. ככלומר הוא נובע מרצוינו של הדובר להבליט או להבהיר את יחסינו / חידוש. דברים ברוח זו ראה אצל פילמור (1968), ובעקבו (56).
- ראה רוון (1977) עמ' 322–324; רבד (1977).
- על כך ראה ובייד (שם) עמ' 11–12.
- ראה בעניין זה בורוכובסקי (תשמ"ז).
- אורן (תשל"ט) מציע שיטה לניתוח תחבירי על טהרת מיישור הדקדוק.
- סוגיות ההצהרה בעברית נדונה רבות: בראש ובראשונה על-ידי רוון (1957) ועם השלמות (1977), גושן (תשכ"ט), בן אשר (תשל"א), רינגן (תשל"א). אוור (תשל"ב), צדקה (תשל"ז) ואחרים. לאחרונה נדונה סוגיות ערכיות הפעול בגרמנית על-ידי הלביב (1982) תוך עמידה על התלות ואפשרויות ההמרה בין רוביינשטיין. כגון (תשל"ט), עמ' 3–19, וכן אצל צדקה, כגון (1987) עמ' 61–62.
- ראה בורוכובסקי (תשמ"ט), עמ' 271 ואילך.
- ראה פירוט בעניין זה אצל רובינשטיין (תשל"ט) ועוד.
- פעלים בעלי משלימים כאלה עומדים בסיס הוויכוח שבין רוון (1977, עמ' 106 וAIL) לבין העיסוק בפרגמטיקה הפן לחלק מן העיסוק הבלתי פילוסופים:

3.4 סיכום

ראינו אפוא שנותן להבהיר את סוגיות הatzra. אם מפרידים את העין במשליimi הפועל לשולשה מישורי החבוננות שניים מחדר גיאס, ומайдן גיסא אם עומדים על יחסי השילוב ביןיהם: ניתן לעין בפועל במישור הפורמלי במנתק משני המיישרים האחרים, ולקבל תיאור התנהגותו התחבירית של הפעול הנבדק. כל העמקה, שענינה הבנת המניעים להתנהגות זו או אחרת, מחייבת עיון בשני המיישרים האחרים.

המשלים המוצרכים, שהם על דעת הכלול כאלה, הם בעיקר המוצרכים הפורמליים אשר הרצחים הפורמליות מונעת על ידי שיקולים סמנטיים (ሞצץ סמנטי שהוא מושך פורמלי) או על-ידי שיקולים פרגמטיים (משלים מקודם של חובה).

המשליםים, שקיים מחלוקת באשר לモצרוכותם, הם בעיקרם:
א. המוצרכים הסמנטיים, שאינם מוצרכים פורמליים מסיבות סמנטיות או פרוגמטיות (משלים שאינם ממומש עקב גילום סמנטי); 'עשה פועל' שהוא מתחמש במעבר עקב מניע פרגמטי).
ב. המתממשים מסיבות פרגמטיות, שאינם מוצרכים פורמליים (משלים מקודם של רשות).

הערות

- 1 בספרות המחקרית מכונים המיישרים השונים בשם ממדים (רונן תשמ"א); — dimensions האלידי (1970, עמ' 158). פונקציות של הלשון (האלידי 1970).
- 2 על הבחנה זו מבסס בלאו (תשט"ז) את מאמרו: "תיאורי-פועל כמושגים גיגיאניים ודקודקיים בעברית".
- 3 המישרים המוצרים כאן קרוביים בטוחה החבוננות לאלה המוצרים אצל דנש (שם).
- 4 הצעגה כזו של הקשר בין המבנה התחבירי של המשפט לבין השימוש שהוא מסמן ונובעת מעקרונות התיאורייה הדינועה בבלשנות והלמלה מעשרים שנא כ"תיאוריית הסמנטיקה הגאנטיבית", שלפיהם המבנה התחבירי צורני של המשפט אין אלא ממשיקי של מבנה סמנטי מושפע. גישה זו פותחה על-ידי תלמידיו של חומסקי. בינהם: ליקיך (1970), (1971); מקאוליל (1968, 1971); פוטטל (1971) ואחרים. מיצגה המוכוי של תיאורייה הוא א. רובינשטיין. ווביינשטיין השכליל לבנות שיטה מוצקה לברידית קורפוס, המבוססת על עיקרי התיאורייה. ראה, למשל, ווביינשטיין (תש"א). (תשל"ט), (תשמ"ג), (1983) ועוד. כן ראה אצל צדקה (תשל"ז), (תשמ"א), (תש"ט), (1987), (תשמ"א), (תש"ז), (1977). נראה לנו, שגם אם אבות התיאורייה זאת נושא, פירושה וניצולם עדין מהווים תשתיות עקרונית חשובה לניתוח התחבירי-הסמנטי.
- 5 דה-סוטיר (1916), חומסקי (1965).
- 6 כגון: אגניט, אובייגקט, דאטיב, לוקטיב וכיוצא בה, כפי שפיתחו פילמור (1968) ואנדeson (1968) בתורת היחסות הסמנטיות.
- 7 ראה בעניין זה פילמור (1968).
- 8 מספר שמות העצם המהווים את המספרת התחבירית החיונית של פועל מכונה ה"ערכיות" של הפועל. טニアר (1959) הוא אחד מאבות תיאוריית הערכיות המודנית. בעבריתណן נושא זה רבות במאמריו של רוביינשטיין. כגון (תשל"ט), עמ' 3–19, וכן אצל צדקה, כגון (1987) עמ' 61–62.
- 9 ראה בורוכובסקי (תשמ"ט), עמ' 271 ואילך.
- 10 ראה פירוט בעניין זה אצל רובינשטיין (תשל"ט) ועוד.
- 11 העיסוק בפרגמטיקה הפן לחלק מן העיסוק הבלתי פילוסופים:

- translation: *A Course in General Linguistics*, New York: Philosophical Library.
- Danes F., "A three-level approach to syntax", in: *Travaux Linguistiques De Prague*, 1, University of Alabama Press, p. 225–240.
- Halliday M.A.K., "Language Structure and Language Function", in: *New Horizons in Linguistics*, ed. by John Lyons, pp. 140–165.
- Hockett C.F., *A Course in Modern Linguistics*, New York, Macmillan.
- Helbig G., *Valenz — Satzglieder — semantische-Kasus — Satzmodelle*, Karl-Marx-Universität, Leipzig.
- Chomsky N., *Aspects of The Theory of Syntax*, Mass. MIT Press.
- Tesnière L., *Elements de Syntaxe Structurale*, Paris, Klincksieck.
- טרומר פ', "מעמדו של ההסגר במשפט על יסוד עקרונות תיאורית פעולות הדיבור", לשונו. כרך חמישים ואחד, ירושלים, עמ' 171–177.
- Lyons J., *Semantics II*, Cambridge University Press.
- Lakoff G., *Irregularity in Syntax*, Rinehart and Winston, N.Y..
- "On Generative Semantics", *Semantics*, in: Jakobovits and Steinberg eds., London & New York, Cambridge University Press, pp. 232–296.
- Leech G., *Semantics*, Harmondsworth, Penguin McCawley J.D., "The Role of Semantics in a Grammar", *Universals in Linguistic Theory* in Bach & Harms (eds.) New York, Holt, Rinehart & Winston, pp. 125–169.
- McCawley J.D., "The Role of Semantics in a Grammar", *Universals in Linguistic Theory* in Bach & Harms (eds.), New York, pp. 125–169.
- "Where do Noun Phrases come from?", *Readings*, Jakobovits and Steinberg (eds.), London & New York, Cambridge University Press, pp. 217–231.
- Mathesius V., "On Linguistic Characterology with Illustrations from Modern English", in: *Actes du Premier congrès International de Linguistes à la Haye*.
- Sweet H., *New English Grammar*, Part I, Oxford Clarendon Press.
- Searle J.R., *Speech acts*, London & New York, Cambridge University Press.
- Expression and Meaning*, Studies in the theory of speech acts, Cambridge.
- Paul M., *Prinzipien der Sprachgeschichte*, second ed., an English adaptation by H. Strong: *Introduction to the Study of the History of Language*, London–New York, 1891.
- Postal P.M., "On the Surface verb 'Remind'", in Fillmore & Langendoen (eds.), *Studies in Linguistics Semantics*, p. 181–270.
- Fillmore C.J., 'The case for case', in Bach & Harms, *Universals in Linguistic Theory*. New-York: Holt, Rinehart & Winston, p. 1–90.
- Fries C. C., *The Structure of English*, New York.
- צדקה י', "בן מושא לתיאור", החינוך א–ב, עמ' 72–61.
- "יש לי את", פרקים, א. הרצאת סמינר "שין", פ"ת עמ' 111–111.
- "משפט יהוד הנושא והכינוי הו", לשונו. כרך ארבעים וארבעה, ירושלים, עמ' 239–224.

- דנש (1966)
- האלדיי (1970)
- הוקט (1956)
- לביג (1982)
- חומסקי (1965)
- טנייר (1959)
- טרומר (תשמ"ז)
- ליונס (1977)
- לייקוף (1970)
- (1971) — —
- לין' (1974)
- מקאולי (1968)
- (1971) — —
- מתזיאוס (1928)
- סוט (1891)
- סל (1969)
- (1979) — —
- פאול (1886)
- פושטל (1971)
- פילמור (1968)
- פריד (1952)
- צדקה (תשל"ז)
- (1978) — —
- (תש"ס) — —

- רוביינשטיין (תש"א, עמ' 199, העלה 19) על מהות הפעול היוצא והעומד. הרחבה בענין גילום ארגומנטים והשפעת התופעה על ההייערכות התחריברית ראה אצל בורוכובסקי (תש"ט, עמ' 133 ואילך). יzion, כי לא בכל מקרה שמדובר במשמעות הפעול אזכורו של העצם הממוסח בלשון במושג ייחודי זהה נשיל. הדבר מותנה בגורמים נוספים, כגון השורש שמננו גורמים הפעול ושם העצם המסמך את העצם שאזכרו מוגלים בפועל, הבניין שהפעול גוזר בו ועוד. ראה פירוט אצל בורוכובסקי (תש"ט, פרק ב, 3: "הגילום וההייערכות התחריברית"). רוביינשטיין (תש"א), עמ' 91, דן בתופעת הגלגול המקדמי, ושם הוא מכנה באותו שם ("גלגול מקדים") גם את המשלים עצמו, שהוא תוצאה של התחליך. בשנים האחרונות כונה בפיו המשלים "משלים מקודם", ואילו הטרנספורמציה "גלגול מקדים". ראה אצל בורוכובסקי (תש"ס) פירוט. הדוגמה והרחבה לגבי משלימים מקודמים רשות ואחרים שהופעתם חובה.

קיצוריים וביבליוגרפיה

- אוסטין (1962) אוֹרְטִין (תשל"ט)
אורן (תשל"ב)
אור (תשל"ב)
— — (תשל"ז)
אנדרסון (1968) אַנְדְּרֶסִון (1985)
אריאל (1985)
בורוכובסקי (תש"ס)
— (תשמ"ו)
— (תשמ"ט)
בירויז (1970)
בלאו (תשט"ז)
בן אשר (תשל"א)
גבעון (1976)
גושן (תשכ"ט)
גריס (1957)
דה-סוסיר (1916)
- Austin J.L., *How to do things with words*, Oxford, Clarendon Press.
אורן ע', המשפט הפشوט, הוצאת אקדמי. ירושלים.
אור מ', "סימני הרצה, מלות הדרכה והיחסות המילוניות של הפעול", לשונו, 36, חוברת 4, 2, עמ' 227–220, עמ' 286–282.
שטו ועומק בתחריב, הוצאה אוניברסיטתית חיפה, ופה.
Anderson J.M., "Ergative and Nomative in English", *JL*, 4, 1–32.
Ariel M., "Givenness Marking", Thesis submitted for the degree "Doctor of Philosophy" Tel-Aviv.
בורוכובסקי א', "גלגול מקדים והצורת הפעול", עברות גמר לקרה התזה
"מוסמך למדעי הרוח", אוניברסיטת תל-אביב.
"היררכיה הלוגית הבאים אחרי שלש העצם", לשונו. כרך חמישים.
הוצתת האקדמיה ללשון העברית, רשות, 103–118.
המשמעות הספציפיות של הפעול: נילום ארגומנטים ולכוד פרדיקטים אדו-רבאיילים. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", ת"א.
Bierwisch M., "Semantics", in: *New Horizons in Linguistics*, ed. by J. Lyons, pp. 166–184.
"תוари-פעול נושאים וכונשאים הגיוניים ודרדרוקים בעברית", לשונו. כ.
הוצתת האקדמיה ללשון העברית. רשות, 30–40.
בן אשר מ', "להבחנה בין מושא עקיב ותיאור פעולה", מעלה, גלילון 2, עמ' 36–28.
Givón T., "On the VS word order in Israeli Hebrew: pragmatic and typological change", in: *Studies in Modern Hebrew, Syntax and Semantics*, edited by Peter Cole, North Holland Publishing Company, Amsterdam, New York, Oxford, pp. 153–181.
גושן–גוטשטיין מ', מבוא למילואות של העברית החדשה, ירושלים – תל-אביב, עמ' 229.
Grice H.P., "Meaning", *Philosophical Review* 66, Reprinted in Steinberg & Jokobovits, 1971, pp. 53–65.
Saussure F. de, *Cours de Linguistique Générale*, Paris: Payot, English

- תחבר העברית בימיינו, הוצאת קריית-ספר, ירושלים.
- "מחסום התוכן" אצל לומדי תחבירו", פרקים ה, מכללת שיין, פתח-תקוה.
- יסודות תורה התחבר להטבת הבינים, הוצאת "חובר", ח'א.
- קדרי מ"צ, פירושות בתחבר לשון המקרא, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן.
- Kempson R. M., *Semantic Theory*, London, New York & Melbourne: Cambridge University Press.
- רביד ד', "מספר היבטים של בעית סדר המרכיבים בעברית ישראלית מודרנית", בלשנות עברית ח'Psiית, 11, עמ' 1–40, אוניברסיטה בר-אילן, ר'ג'.
- רובינשטיין א', המשפט השמוני, הוצאת הקיבוץ המאוחד, אוניברסיטה ת"א.
- הצירוף הפועל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, אוניברסיטה ת"א.
- "משמעות בסיסית, משמעות ספציפית ומשמעות נספחית", הספרות 24, 2000, עמ' 69–63.
- "עכיות החביבות וודרכו סמנטיבית", לשונו מג עמ' 3–19.
- "יעוניים בהצרכת הפועל", מחקרי לשון מושגים לוי בן חיים. הוצאת מאגנס, עמ' 505–497.
- "מתחבר לסמנטיקה – מדרכי העין בלשון המקרא", דברי הקונגרס העולמי השמיימי למדעי היהדות עמ' 69–78.
- רוזן ח', "תחביר", האנציקלופדיה העברית, חקרה להזאת אנטיקולופדיות בע"מ, ירושלים–ת"א, כרך ל"ב, עמ' 757–764.
- "אספקטים בחקר סדר חלקיו המשפט בעברית היישראליות הכתובה", דברי הקונגרס העולמי השמיימי למדעי היהדות, ירושלים חשמ"ב, עמ' 43–49.
- עברית טוביה, מהורהה ראשונה, הוצאת קריית ספר, ירושלים.
- עברית טובה, מהדורה שלישית, הוצאת קריית ספר, ירושלים, נספחים.
- "מה הייתה כווננה באמורה...?", – לעידון הכרת היחסים בתחבר העברית היישראליית", תעודה ו, מחקרים בעברית ובערבית, ספר זיכרון לדב עירנו, אוניברסיטה ת"א, מפעלים אוניברסיטאיים, עמ' 85–90.
- Reinhart T., "Pragmatics & Linguistics; an Analysis of Sentence Topics", in: *Philosophica* 1; 27.
- רинг י', "להבחנה בין מושא עקיב ותיורי פועל", מעלות 6.
- — — (תשמ"א)
- — — (תשמ"ב)
- — — (1987)
- קדרי (תשלו"י)
- קמפסון (1977)
- רביד (1977)
- רובינשטיין (תשכ"ט)
- — — (תשלו"א)
- — — (1977)
- — — (תשלו"ט)
- — — (תשמ"ג)
- — — (1983)
- רוזן (תשמ"א)
- — — (תשמ"ב)
- — — (1957)
- — — (1977)
- — — (תשמ"ח)
- ריינhardt (1981)
- RING (תשלו"א)